

УДК: 338

*Н.В. Черевик,
старший викладач, Кременчуцький державний університет
І.О. Компанієць,
студент, Кременчуцький державний університет*

ДІЯЛЬНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті розглянуто питання про формування банківської системи України за рахунок залучення іноземних банківських інвестицій. Особливу увагу приділено проблемі розвитку банківського сектору України. Проаналізовані спільні та відмінні риси у функціонуванні українських та зарубіжних банків.

Вступ. Досвід країн з ринковою економікою свідчить, що створення стабільної й ефективної економіки можливо лише за умови функціонування банківського сектору.

У сучасних умовах розвитку банківської системи в Україні швидкого вирішення потребують такі завдання, як підвищення концентрації банківського капіталу, використання можливостей іноземних банківських інвестицій, підвищення якості активів, зниження ставок на кредитні ресурси.

Постановка завдання. Проблемою розвитку банківського сектору України є формування фінансово-економічного механізму реалізації інвестиційно-інноваційної моделі, яка потребує створення або удосконалення роботи цілого ряду фінансових інститутів, до яких перш за все належать банки.

Дослідженнями даної тематики займалися такі науковці: Полотенко Д.В., Коваленко В.В., Олена Деревко, Олександр Бутенко, Олександр Кириченко.

Банк виступає як основною ланкою, що постачає народне господарство додатковими грошовими ресурсами. Сучасні банки не тільки торгують грошима, вони водночас є аналітиками ринку. За своїм місцем в економічній системі банки найближче стоять до бізнесу, його потреб, його кон'юнктури, що постійно змінюються. На 1 січня 2008 року в Україні фактично діяло 173 банки, в тому числі 16 банків із 100 % іноземним капіталом, їх загальний капітал становив 8,8 млрд євро (12,3 млрд дол. США) [1].

Водночас дуже актуальною проблемою стає створення і функціонування інвестиційного банкінгу. Перш за все, це пов'язано з неефективною роботою українських комерційних банків: високі відсоткові ставки і короткі терміни кредитування, майже не фінансуються інноваційні та інвестиційні проекти. Банки не є активними гравцями на ринках капіталів, вони не беруть участі у міжнародних проектах. Основні прибутки банки отримують за рахунок короткострокового споживчого кредитування та підвищення банківських тарифів. Майже всі банки мають дуже низьку рентабельність активів у середньому - 1,5 %.

Результати. Основною формою банківських інвестицій є фінансові інвестиції та вкладення капіталу у придбання нематеріальних активів, при цьому більшість банків недостатньо інвестують реальний сектор економіки України, що зумовлено їх неготовністю надавати значні й довгострокові кредити, нестійкістю функціонування виробничих підприємств, відсутністю реальних структурних перетворень у вітчизняній економіці, а відтак — високими ризиками.

На відміну від корпоративного інвестування, специфіка банківської інвестиційної діяльності значною мірою зумовлена характером і обсягом сформованої ресурсної бази. Банкам поки що не вдається залучати значні обсяги довгострокових ресурсів, що, своєю чергою, гальмує інвестиційну активність банків. Капітал банків в Україні на 1 січня 2008 р. становив 6,7 % ВВП, а середній термін зобов'язань — 5 місяців, чисті активи — 553,3 млрд грн, або 68,2 % ВВП. Однак за середнім обсягом активів українські банки відстають від банків розвинених країн: від десяти (США) до тисячі разів (Японія). Як наслідок, вкладення в цінні папери на 1 січня 2009 р. становили лише 8,2 % загальних активів банківської системи України [2].

За останні роки простежується тенденція до переорієнтації банків із вкладень у цінні папери на інвестиції у цінні папери на продаж. Більшість інвестицій банків сьогодні здійснюється у формі кредитів. У 2008 році українські банки переважно надавали кредити в поточну діяльність позичальників, їх частка перевищувала 90 % . Обсяги кредитів в інвестиційну діяльність були незначними, а їх частка на початок 2009 р. становила 9,9 % від загального кредитно-інвестиційного портфеля (КІП).

В табл. 1 наведена структура інвестиційного портфеля першої п'ятірки українських банків станом на початок 2009р.[3].

Таблиця 1. Структура інвестиційно-кредитного портфеля станом на 1.01.09, млн грн

№ з/п	Банк	КІП	Частка, %	Міжбанк. кредити	Кредити юр.особ.	Кредити фіз. особ.	Цінні папери
	Всього	431976,42	100	42647,26	224143,4	140404,48	24781,64

1	Приватбанк	43004,47	9,955	3887,65	18232,03	18740,37	2144,42
2	РайффайзенБанк Аваль	37366,24	8,65	1124,97	17665,38	17146,02	1429,87
3	УкрСиббанк	30546,31	7,071	1526,37	10983,92	17047,29	988,73
4	Укрсоцбанк	24778,42	5,736	461,11	10214,22	12513,04	1590,06
5	Укрексімбанк	22931,05	5,308	441,22	19953,44	966,53	1569,86

Таким чином, причинами низької ефективності банківської системи України та її інвестиційної складової є такі дві групи чинників:

- 1) внутрішньобанківські, до яких належать недостатність ресурсів для проведення інвестиційних операцій, бажання банків максимізувати віддачу підвищенням процентної ставки за кредитами, високі вимоги банків до забезпеченості інвестиційних кредитів;
- 2) зовнішні, такі як високий рівень інфляції в економіці, система внутрішніх взаємних платежів, непрозорість ринку капіталу, недовіра до банківської системи з боку клієнтів, недосконалість законодавства, недостатня кількість платоспроможних позичальників.

Вкладення банків у вітчизняну економіку здійснюється в основному у формі кредитів і вкладень у цінні папери, тому фінансові інструменти банківського інвестування поділено на дві групи: кредитні інструменти інвестування; фондові інструменти інвестування.

До кредитних інструментів інвестування належать: довгострокові інвестиційні кредити, лізингове кредитування, мікрокредитування, проектне фінансування, іпотечні кредити та ін. До фондових інструментів інвестування можна зарахувати облігації внутрішньої державної позики, облігації місцевих позик, акції; корпоративні облігації, казначейські зобов'язання, депозитарні розписки, ощадні сертифікати, заставні, іпотечні цінні папери, тощо.

Довгострокове інвестиційне кредитування посідає чільне місце в реалізації стратегії переходу від нинішньої залежної моделі розвитку економіки до орієнтованої, спрямованої на інноваційний розвиток. Між тим в Україні в структурі кредитних портфельів банків частка інвестиційних кредитів є ще низькою, хоча за останні роки простежується тенденція збільшення їх обсягів.

Відсутність професійного регулювання розвитку інвестиційної діяльності банків з боку держави компенсується реальною практикою, яку реалізують, в основному, банки з іноземними інвестиціями. Найбільш відомими гравцями на інвестиційному ринку України є ІНГ-банк Україна (Голландія), ОТР-Банк (Угорщина), Індексбанк (Агриколь банк Франція), УкрСиббанк, РайффайзенБанк Аваль (Австрія), Альфа-Банк (Росія). Так, в 2008—2009 рр. основними напрямками діяльності цих банків були: послуги організаціям з фінансового консультування; послуги андеррайтингу; послуги платіжного агента. Розподіл послуг на окремі підрозділи — роботи з фізичними особами (населенням) і роботи з корпоративними клієнтами — є звичною практикою організації діяльності для українських банків, оскільки саме таким чином організовано надання банківських послуг і в Україні.

В узагальненому вигляді система надання інвестиційних послуг у зарубіжних банках (на основі практики п'яти найбільших банків США) представлена в табл. 2 [4].

Таблиця 2.

№ з/п	Вид послуг	Характеристика послуг
1	Інвестиційний банкінг	Андеррайтинг для органів державної влади, органів місцевої влади, корпорацій, обслуговування угод із злиття поглинання; інвестиційний консалтинг
2	Брокерські послуги	Ринок акцій, ринок цінних паперів з фіксованим відсотком, іпотечний ринок і ринок нерухомості, товарний ринок
3	Послуги інвестиційного менеджменту	Створення та управління фондами різних типів, довірче управління для населення, довірче управління для професіональних інвесторів
4	Сервісні послуги	Кредитна підтримка інвесторів, кредитна підтримка емітентів, проведення валютно-обмінних операцій, розрахунково-клірингове обслуговування, страхування, аналітична підтримка

Виділяючи основні напрями інвестиційних послуг зарубіжних банків, слід звернути увагу на те, що головною умовою для їх інвестиційної діяльності є чіткий розподіл таких напрямків банківського бізнесу, як брокерські послуги та послуги андеррайтингу. Ця вимога спрямована на те, щоб обмежити можливості шахрайства; брокери рекомендують клієнтам купувати саме ті цінні папери, за андеррайтинг яких відповідає конкретний банк (банківський холдинг).

Більшість американських інвестиційних банків до послуг інвестиційного банкінгу відносять андеррайтингові послуги, послуги з проведення злиття і поглинання, інші консультаційні послуги, які надаються і корпоративним клієнтам та урядам. При цьому американські інвестиційні банки не відмовляються від надання брокерських, кредитних та я розрахункових послуг.

Практика функціонування інвестиційного ринку України свідчить, що поряд з інвестиційною діяльністю банків формується і вже активно працює так званий інституційний (небанківський) сектор інвестицій, який в 2008 р. почав активну боротьбу за фінансові ресурси населення, що не є позитивом для розвитку економіки України в цілому. Це поки що, на жаль, тільки перерозподіл, а не ефективне використання і залучення фінансових ресурсів внутрішнього ринку [5].

До інституційних інвесторів відносять фінансові та інвестиційні компанії, інститути спільного інвестування, кредитні спілки, недержавні пенсійні фонди, страхові компанії.

В 2008 р. кількість фінансових компаній становила 125 із загальним розміром активів 435,9 млн грн; інвестиційних фондів було 519, з них 10 — відкриті, 25 — інтервальні, 3 — закриті диверсифіковані, 410 — венчурні; небанківські кредитні установи — 790, в тому числі 765 — кредитні спілки, 4 — інші кредитні установи та 14 юридичних осіб публічного права; система недержавних пенсійних фондів нараховує понад 80 структур, а страхових компаній зареєстровано 461[6].

Крім того, в країні функціонувало 32 608 акціонерних товариств, з яких 40 651 відкритих і 21 501 закритих. На ринку цінних паперів кількість професійних учасників становила 1648, а обсяг торгів на ринку цінних паперів в IV кварталі 2008 р. перевищував 150,2 млрд грн. Найбільш активними на інвестиційному ринку є компанії, створені банківськими структурами, або ті, які тісно з ними співпрацюють[7].

Суттєвим чинником формування інвестиційних банків в Україні є інтенсифікація розвитку страхового бізнесу і недержавного пенсійного забезпечення. На 1 січня 2009 р. в Україні діяла 461 така установа. Загальний обсяг страхових витрат компаній становив у 2006 р. майже 14 млрд грн, в т. ч. 8,7 млрд грн — чисті виплати. Сума чистих активів становила приблизно 7,5 млрд грн. В табл. 3 наведені дані по п'яти страхових компаніях України, страхові платежі яких в 2009 р. були найбільшими [8].

Таблиця 3. Аналіз діяльності п'яти страхових компаній України в 2009р., млн грн

№ з/п	Страхова компанія	Страхові платежі	Активи	Структурний фонд	Власний капітал	Страхові резерви
1	Лемма	298 822	1 255 169	550 000	878 954	207 424
2	Дженералі Гарант Страховання	217502	318 498	30 172	76 587	187 923
3	Інго Україна	187 868	213 054	58 438	70 345	140 889
4	Українська страхова група	90 731	215"727	100 000	95 342	89198
5	Вексель	89 762	191 309	33 000	13 025	72 351

Страхова діяльність належить до найприбутковіших видів світового бізнесу. Так, в 2009 р. сім страхових компаній входили до списку 50 найбільших компаній світу. Щорічний світовий обсяг страхових послуг наближається до 2,5 трлн дол. США [9].

Страхові компанії поки не стали активним інституційним інвестором на ринку корпоративних облігацій — їх частка незначна, трохи більше 1 %. Крім того, вітчизняні страховики активно інвестують свої резерви в акції з високим ризиком. Як показує світовий досвід, стратегічним напрямком інвестування страховими компаніями є корпоративні облігації та портфельні інвестиції [10].

Головною проблемою НПФ є їх незначна ресурсомісткість. Це обумовлено кількома причинами. Перша і головна — це недовіра населення до фінансових структур в цілому, а друга — дуже низький рівень платоспроможності населення України. Проте світовий досвід показує, що недержавні пенсійні фонди мають стати надійним джерелом додаткової пенсії для людини і потужним локомотивом інвестиційного банкіну.

Необхідно підкреслити, що сьогодні в Україні немає статистики в галузі інвестування, що не дозволяє зробити глибокий аналіз щодо питань надання інвестиційних послуг. Надання інвестиційних послуг на досвіді окремих банків та інвестиційних компаній показало, що найбільш розвинений напрямок — це надання брокерських послуг. У стадії розвитку перебувають послуги щодо проведення андеррайтингу і операцій злиття та поглинання; перспективними є послуги інвестиційного менеджменту (довірного управління активами професіональних учасників фінансового ринку та активами приватних осіб).

Аналіз діяльності основних учасників інвестиційного ринку України показує, що для вирішення проблеми інтенсифікації інвестиційних процесів в Україні необхідні, з одного боку, концентрація ресурсів та капіталу, а з іншого, — створення інфраструктури для багатоканального ринку із залученням інвестицій.

З погляду покращення доступу фірм до інвестицій необхідно в дуже стислі строки підтримати банківський сектор і сприяти розвитку небанківських установ, зокрема:

- заохочувати участь іноземних банків для посилення конкуренції, що змусить українські банки зменшувати процентні ставки і укрупнюватися;
- ввести суворі правила щодо кредитування споріднених підприємств;
- підвищити вимоги до капіталу та обсягів основного капіталу і дати більш точне визначення капіталу;
- привести страхове законодавство у відповідність до статутів ЄС;
- прийняти відповідне законодавство для створення накопичувального пенсійного фонду, передбаченого пенсійною реформою;
- сприяти поширенню інформації про пенсійну реформу, оскільки недовіра до недержавних пенсійних фондів тісно пов'язана з недостатнім розумінням того, як працюють ці установи.

Висновки. Виходячи із вище викладеного можна сказати, що розвиток банківської системи залежить від залучення іноземних банківських інвестицій, а для цього необхідно Україні повернути втрачену довіру іноземних інвесторів та забезпечити їх всіма умовами для плідної співпраці.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» // < zakon. rada. gov. ua >.
2. Закон України « Про режим іноземного інвестування» // < www. mdooffice. com. ua >.
3. Закон України « Про інвестиційну діяльність» // < www. new legal. ua >
4. Статистичний щорічник України за 2008 рік / За ред. Р. Г. Віленчук; відповід. за випуск Л. О. Машкова. — К.: Консультант, 2008. — 551 с.
5. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт. — Доступний з: < www. ukrstat. gov. ua >.
6. Полотенко Д.В. Банківська система України в умовах функціонування іноземних банків // Фінанси України. — 2009. - №5. — С. 91-94.
7. Коваленко В. В., Прадун В.П. Оцінка впливу монетарної політики Центрального банку на розвиток банківського капіталу // Актуальні проблеми економіки. — 2009. - №6. - С. 16-27.

8. Олена Деревко. Шляхи підвищення рівня капіталізації банківського сектору // Банківська справа. – 2009. - №1. – С. 76-83.
9. Олександр Бутенко. Роль іноземних банків у формуванні інноваційних національних банківських систем // Банківська справа. – 2009. - №1. – С. 83.
10. Олександр Кириченко. Діяльність українських інвестиційних банків // Банківська справа. – 2009. - №2. – С. 57.

Стаття надійшла до редакції 09.02.2010 р.

ТОВ "ДКС Центр"